

The logo for the Institute for Macroeconomic and Regional Studies (IMRS) consists of the letters "IMRS" in a bold, white, sans-serif font, centered within a solid red rectangular background.

Institute for Macroeconomic
and Regional Studies

Makroiqtisodiy va hududiy tadqiqotlar instituti

2023
2024
2025

IYUL
AVGUST
SENTABR

Faoliyatning
asosiy
ko'rsatkichlari

Mundarija

Mahallabay ishlash va tadbirkorlikni rivojlantirish agentligi bilan hamkorlikda 2024-yilning iyul oyida 11300 dan ortiq tadbirkorlik subyektlari ishtirokida so'rov o'tkazildi.....	2
2024-yilning iyul oyida Toshkent shahrida uy-joylar uchun ijara narxlari o'rganildi.....	3
“Markaziy Osiyo sivilizatsiyasini o'rganamiz” turistik paketining konsepsiyasi ishlab chiqildi.....	5
2017-2023 yillar oralig'ida eksport qilingan mahsulotlarning murakkablik darajasi tahlil etildi	6
2024-yilning ikkinchi choragida O'zbekiston bank tizimidagi raqobat darajasi o'rganildi	8
2019-yilning yanvar oyidan 2024-yilning iyun oyigacha bo'lgan davr uchun so'mning nominal va real samarali almashuv kurslari ko'rib chiqildi	10
2024-yilning yanvar-iyun oylarida shaharlarda xizmatlar sohasining rivojlanishi va ixtisoslashuvi tahlil qilindi.....	11
Mahallabay ishlash va tadbirkorlikni rivojlantirish agentligi bilan hamkorlikda mamlakatimizda ishbilarmonlik muhitini baholash va tadbirkorlik faoliyatiga to'siq bo'layotgan muammolar o'rganildi	13
Tadbirkorlik va shaharsozlik faoliyatini amalga oshirish uchun tarmoqlar kesimida bo'sh yer uchastkalarini elektron onlayn-auksionga chiqarish tahlil etildi.....	15
O'zbekistonda qishloq xo'jaligi yerlarini baholashning uslubiy asoslarini takomillashtirishga oid ilmiy yondashuvlar ko'rib chiqildi	17

Mahallabay ishlash va tadbirkorlikni rivojlantirish agentligi bilan hamkorlikda 2024-yilning iyul oyida 11300 dan ortiq tadbirkorlik subyektlari ishtirokida so'rov o'tkazildi

o'qish vaqti
8 soniya

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Makroiqtisodiy va hududiy tadqiqotlar instituti (MHTI), Mahallabay ishlash va tadbirkorlikni rivojlantirish agentligi bilan hamkorlikda 2024-yilning iyul oyida 11300 dan ortiq tadbirkorlar ishtirokida so'rov o'tkazdi.

IMRS
Institute for Macroeconomic
and Regional Studies

МАКРОИҚТИСОДИЙ ВА ҲУДУДИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ИНСТИТУТИ

ЎЗБЕКИСТОНДА ТАДБИРКОРЛИКНИ

Қўллаб-қувватлаш борасида
амалга оширилаётган ислохотларнинг
самарадорлигини баҳолаш

www.IMRS.uz   @ifmr_public   +998 71 244-01-47

Iyul oyida Toshkent shahrida o'rtacha ta'mirlangan xonadonlar uchun ijara narxlari pasayishda davom etgan bo'lsa, to'liq ta'mirlangan xonadonlar uchun ijara narxlarining biroz oshishi kuzatildi. Xususan, poytaxtda o'rtacha ta'mirlangan xonadonlar uchun ijara narxlari iyun oyidagiga nisbatan o'rtacha 0,7 foizga pasaygan bo'lsa, to'liq ta'mirlangan xonadonlar uchun o'rtacha 0,3 foizga oshgan.

O'rtacha ta'mirlangan uy-joy ijarasi. 2024-yilning iyul oyida o'rtacha ta'mirlangan 1 xonali uylar uchun ijara narxlari iyun oyidagiga nisbatan (0,2 foiz) oshgan bo'lsa, 2-4 xonali uylarning ijara narxlari pasaydi. Xususan, o'rtacha ta'mirlangan 2 xonali uylar uchun 0,4 foizga, 3 xonali uylar uchun 1,1 foizga, 4 xonali uylar uchun esa 1,6 foizga.

O'rtacha ta'mirlangan xonadonlar uchun nisbatan arzon ijara narxlari Sergeli (1 xonali - 273 AQSh dollari, 2 xonali - 335 AQSh dollari, 3 xonali - 379 AQSh dollari, 4 xonali - 420 AQSh dollari), Olmazor (1 xonali - 288 AQSh dollari, 2 xonali - 343 AQSh dollari, 3 xonali - 417 AQSh dollari, 4 xonali - 451 AQSh dollari) tumanlarida taklif etilgan bo'lsa, eng qimmat ijara narxlari Yakkasaroy (1 xonali - 348 AQSh dollari, 2 xonali - 438 AQSh dollari, 3 xonali - 574 AQSh dollari, 4 xonali - 604 AQSh dollari) va Mirobod (1 xonali - 334 AQSh dollari, 2 xonali - 433 AQSh dollari, 3 xonali - 557 AQSh dollari, 4 xonali - 713 AQSh dollari) tumanlarida kuzatildi.

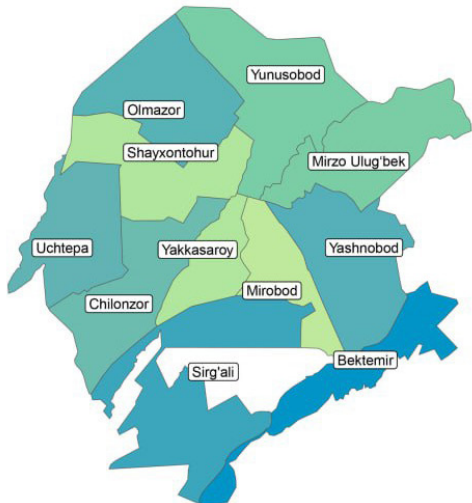
To'liq ta'mirlangan uy-joylar ijarasi. 2024-yilning iyul oyida to'liq ta'mirlangan 1 xonali uy-joylar uchun taklif etilgan o'rtacha ijara narxlari iyun oyidagiga nisbatan pasaygan bo'lsa-da,

2 xonali, 3 xonali hamda 4 xonali uy-joylar uchun taklif etilgan o'rtacha ijara narxlarining oshishi kuzatildi. Mazkur davrda 1 xonali uy-joylar ijarasi 1,5 foizga arzonlashgan, biroq 2 xonali uy-joylar ijarasi o'rtacha 0,9 foizga, 3 xonali uy-joylar ijarasi 1,2 foizga, 4 xonali uy-joylar ijarasi 0,6 foizga qimmatlashgan.

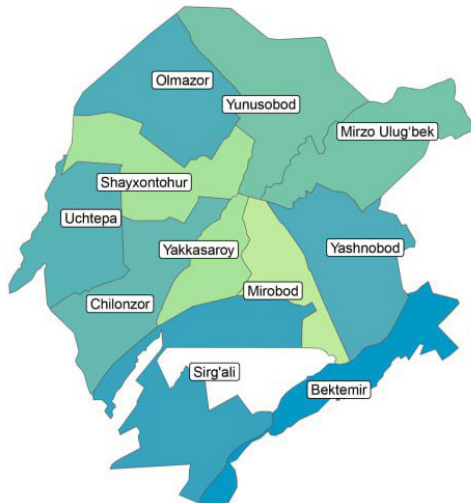
To'liq ta'mirlangan uy-joylarning eng arzon ijara narxlari Sergeli (1 xonali - 341 AQSh dollari, 2 xonali - 400 AQSh dollari, 3 xonali - 506 AQSh dollari, 4 xonali - 591 AQSh dollari) va Uchtepa (1 xonali - 359 AQSh dollari, 2 xonali - 438 AQSh dollari, 3 xonali - 552 AQSh dollari, 4 xonali - 671 AQSh dollari) tumanlarida, eng qimmat ijara narxlari esa Mirobod (1 xonali - 447 AQSh dollari, 2 xonali - 736 AQSh dollari, 3 xonali - 1042 AQSh dollari, 4 xonali - 1300 AQSh dollari) va Yakkasaroy (1 xonali - 443 AQSh dollari, 2 xonali - 658 AQSh dollari, 3 xonali - 388 AQSh dollari, 4 xonali - 1170 AQSh dollari) tumanlarida kuzatildi.

Ijara narxlari olx.uz platformasidan veb skreping (web scraping) orqali olingan ochiq ma'lumotlar asosida tahlil qilindi. Bunda 2024-yilning iyun oyi uchun 49,4 mingta va iyul oyi uchun 52,6 mingta ma'lumotdan foydalanildi. Ikkala davr uchun ham tahlil narxlar chegarasining yuqori va pastki 6 foizlik kvantillari chiqarib tashlangandan keyin amalga oshirildi.

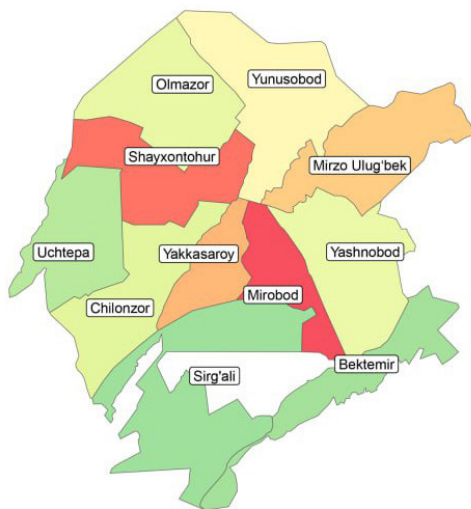
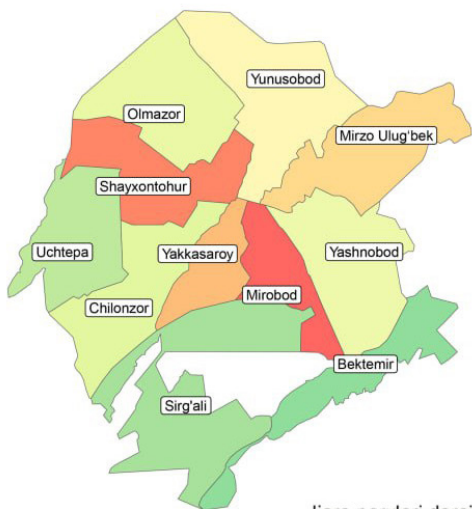
2024-yil Iyun

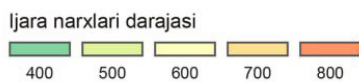
2024-yil Iyul

O'rta tamirlangan

To'liq tamirlangan

Markaziy Osiyo sivilizatsiyasi taraqqiyotida Surxondaryo viloyatining ahamiyati juda katta. O‘zbekiston Respublikasi moddiy-madaniy meros obyektlari ro‘yxatiga kiruvchi 561 ta obyekt va 8 ta muzey shu yerda joylashgan, lekin shunga qaramay viloyatga kelayotgan sayyohlar soni mavjud salohiyatga mos emas.

Surxondaryo viloyatida joylashgan muzeylarga bir yilda o‘rtacha 86,3 ming sayyoh keladi. Agar qiyoslaydigan bo‘lsak, bu ko‘rsatkich Samarqandda 1855,9 ming kishini, Buxoroda 704,5 ming kishini, Xorazmda 431,8 ming kishini tashkil etishini ko‘rish mumkin.

Annals of Tourism Research ilmiy jurnali ma‘lumotlariga ko‘ra, o‘quvchilarning muzey, san‘at galereyalari, tarixiy obidalarga sayohat qilishi ularning “o‘qish” bo‘yicha umumiy balini o‘rtacha 2,65 ga oshiradi, sport tadbirlarida kuzatuvchi sifatida ishtirok etishi matematika bo‘yicha balini o‘rtacha 1,67 ga oshiradi.

Tadqiqotlardan kelib chiqib, “Markaziy Osiyo sivilizatsiyasini o‘rganamiz” turistik paketi konsepsiyasini yaratish orqali 6 sinf o‘quvchilarini Surxondaryo viloyatiga potensial sayyohlar sifatida jalb qilish taklif etiladi.

Konsepsiya doirasida 2024-yilning fevral-mart oylarida Surxondaryodagi turistik obyektlar va mavjud infratuzilma to‘g‘risida so‘rov o‘tkazildi va unda 1039 nafar respondent ishtirok etdi.

So‘rov natijasi quyidagicha bo‘ldi:

- respondentlarning 84 foizi Surxondaryodagi turistik obyektlar haqida tasavvurga ega;
- 66 foizi oila a‘zolari bilan sayohat qilishni ma‘qul ko‘radi;
- 54 foizi ziyorat turizmini, 47 foizi esa madaniy turizmni afzal ko‘radi;

- so‘rov qatnashchilarining 44 foizi farzandi maktab jamoasi bilan Surxondaryoga sayohat qilishiga rozi.

Shu bilan birga Surxondaryodagi turizm infratuzilmasi bo‘yicha quyidagilar aniqlandi:

- respondentlarning 39 foizi umumiy ovqatlanish joylari, transport va mehmonxona topishning osonligi, turar joylarning xavfsizligini o‘rtachadan yuqori;

- 32,2 foizi transport xarajatlari va sayohat davomida suv ta‘minotidan qoniqish darajasini o‘rtacha;

- 51,1 foizi avtomobil yo‘llarining sifati, sayohat davomida sanitariya punktlari, turistik xaritalar, axborotlar, diqqatga sazovor joylar haqida onlayn ma‘lumotlarning mavjud emasligi hamda sayohat davomida internetga ulanish sifatini qoniqarsiz, deb baholagan.

“Markaziy Osiyo sivilizatsiyasini o‘rganamiz” turistik paketining ikki va uch kunlik xarajatlari hisoblab chiqildi. Unga ko‘ra, 2 kunlik turpaket narxi 730 ming so‘mni, 3 kunlik turpaket narxi esa 934 ming so‘mni tashkil etadi.

Mahsulotlarning murakkablik darajasini hisoblashda Garvard universitetining Kennedy maktabi ilmiy laboratoriyasi (Harvard Kennedy School Growth Lab) tomonidan ishlab chiqilgan Mahsulotning murakkablik indeksi (Product Complexity Index - PCI) dan foydalanildi. Ushbu indeks mahsulotni ishlab chiqarish uchun zarur bo'lgan bilimlar darajasi, qo'llaniladigan texnologiyalar va jarayonlarning murakkablik darajasini baholaydi.

Yuqori indeks qiymatiga ega mahsulotlarni ishlab chiqarish uchun zamonaviy bilim, ko'nikma va texnologiyalar talab qilinadi. Bunga elektronika qurilmalari, maxsus texnika va kimyoviy mahsulotlar misol bo'la oladi.

Oddiy qishloq xo'jaligi mahsulotlari va xomashyo ishlab chiqish esa nisbatan pastroq indeks qiymatiga ega.

2017-yilda jami 12,55 mlrd. AQSh dollariga teng mahsulot va xizmatlar eksport qilingan bo'lsa, 2023-yilga kelib bu ko'rsatkich 1,95 marotaba ortdi va 24,43 mlrd. AQSh dollariga teng bo'ldi. 2023-yilda eksportning yillik o'sish sur'ati 26,5 foizni tashkil qildi.

2017-2023 yillar oralig'ida oltin (33,38 foiz), transport va pochta xizmatlari (9,15 foiz), sayyohlik xizmatlari (8,77 foiz) va paxta ipi (4,87 foiz) eksport tarkibida eng yuqori ulushga ega mahsulotlar bo'ldi.

Eksport qilinayotgan mahsulotlarning murakkablik darajasi (PCI) yildan-yilga yaxshilanib bormoqda. PCI ko'rsatkichlari 2017-2023 yillar oralig'ida 23,9 foizga o'sdi va 2017-yildagi -1,57 dan 2023-yilda -1,2 gacha ko'tarildi. Pandemiya sababli 2019-2020 yillarda eng past PCI ko'rsatkichi qayd etildi (mos ravishda -1,79 va -1,76). Mamlakatimiz eksporti tarkibida ishlab chiqarish nisbatan osonroq bo'lgan mahsulotlarning (oltin, paxta, neft gazlari, tozalangan mis va sabzavotlar kabi eng kam ishlov berishni talab etadigan mahsulotlar) ulushi yuqori darajada saqlanib turganligi sababli PCI ko'rsatkichlari pastligicha qolmoqda.

PCI ning ortishiga sabab bo'layotgan mahsulotlar qatorida avtotransport vositalari uchun korpuslar (kabinalar), ichki yonuv dvigatellari, mis quvurlar va telefon apparatlari kabi chuqur qayta ishlashni talab qiluvchi mahsulotlar eng yuqori o'rinlarni egallab turibdi.

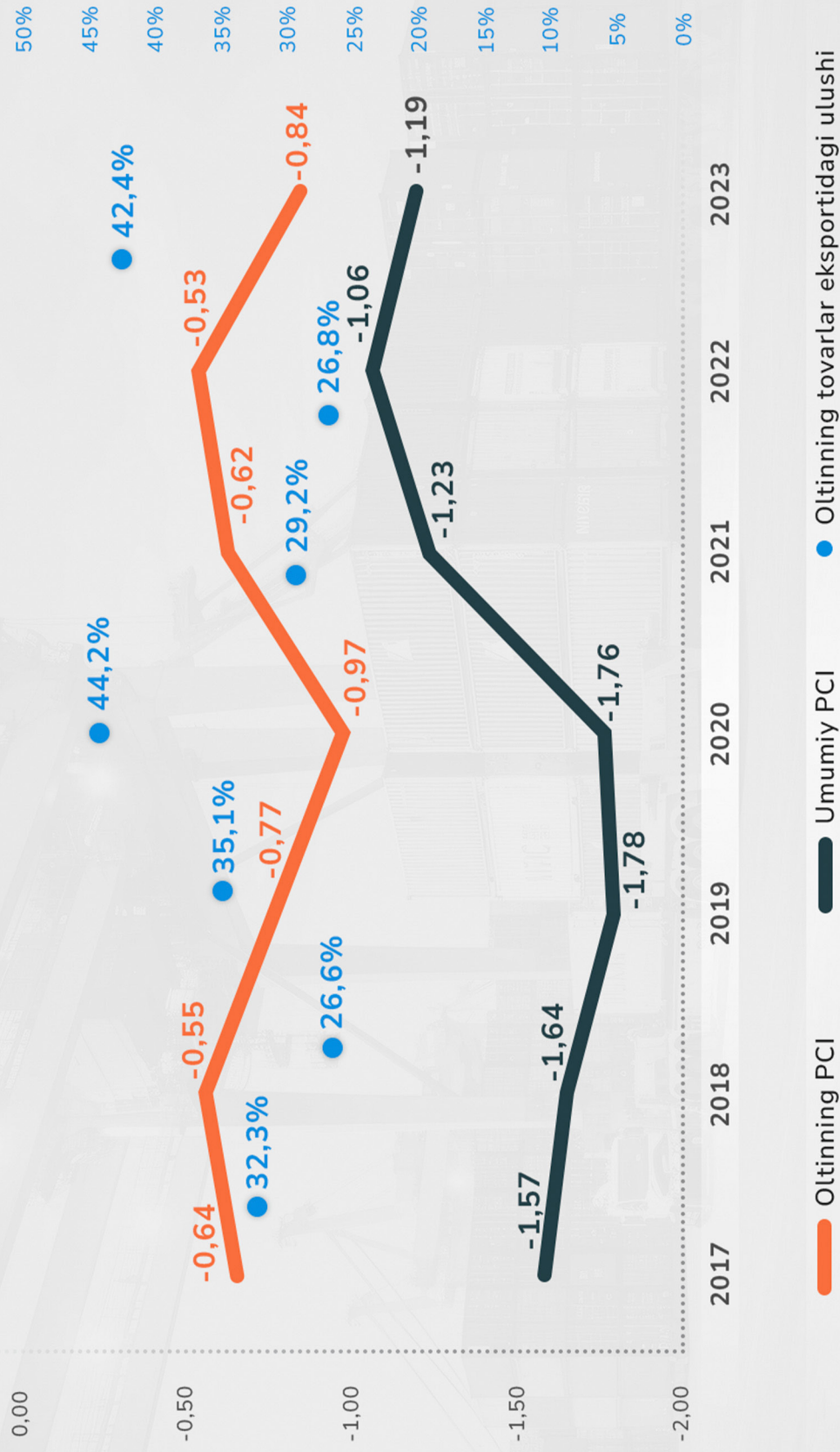
Mineral moddalar (2017-yilda 15,4% va 2023-yilda 4,1%), kimyoviy mahsulotlar (3,9% va 4,1%), to'qimachilik tovarlari (14,1% va 13%), rangli metallar (8,2% va 6,6%), mashina va uskunalar (1,4% va 2,9%) PCning o'sishiga katta hissa qo'shayotgan kategoriyalar bo'lib turibdi.

Aksincha, PCning pasayishiga sabab bo'layotgan kategoriyalarga qimmatbaho va yarim qimmatbaho toshlar, qimmatbaho metallar hamda plastmassa va kauchuk kiradi. 2023-yilda ushbu mahsulotlarning umumiy eksportdagi ulushi mos ravishda 34,1 foizni va 1,6 foizni tashkil etgan.

To'qimachilik mahsulotlari kategoriyasida paxta xomashyosi eksporti 2019-yilda 281,6 mln. AQSh dollarini tashkil etgan bo'lsa, 2023-yilda 70 ming AQSh dollarigacha kamaydi. Shu bilan birga, paxta ipi eksporti 2017-2023 yillar oralig'ida 428,1 mln. AQSh dollardan 1,2 mlrd. AQSh dollargacha, ya'ni 2,8 barobar oshdi. Futbolka va sviterlar eksporti esa 2017-yilga nisbatan 4,5 barobar oshib, 2023-yilda 309,3 mln. AQSh dollarga yetdi. Bu esa to'qimachilik sohasida xomashyo eksportidan voz kechib, yarim tayyor va tayyor mahsulotlar ekportiga urg'u berilayotganidan dalolat beradi.

O'zbekistonning Jahon savdo tashkilotiga (JST) a'zo bo'lishi bilan eksport tarkibidagi murakkab mahsulotlar ulushining oshishi mamlakatning raqobatbardoshligini sezilarli darajada oshiradi. Shu bilan birga, bu jarayon uzluksiz texnologik rivojlanish, ishlab chiqarish quvvatlarining kengayishi va malakali ishchi kuchining rivojlanishini talab qiladi.

Eksportning PCI ko'rsatkichi dinamikasi

Manba: O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma'lumotlari

Mazkur tadqiqotda Herfindal-Hirshman indeksidan foydalanildi. Herfindal-Hirshman indeksi (HHI) bozor konsentratsiyasining umumiy o'lchovi bo'lib, bozor raqobatbardoshligini aniqlash uchun qo'llaniladi.

Ma'lumot uchun: bozor HHI bo'yicha raqobat darajasiga ko'ra 3 guruhga bo'linadi, ya'ni raqobat darajasi past (HHI 2500-10000 gacha), o'rtacha (HHI 1500-2500) va yuqori (HHI 1500 dan past).

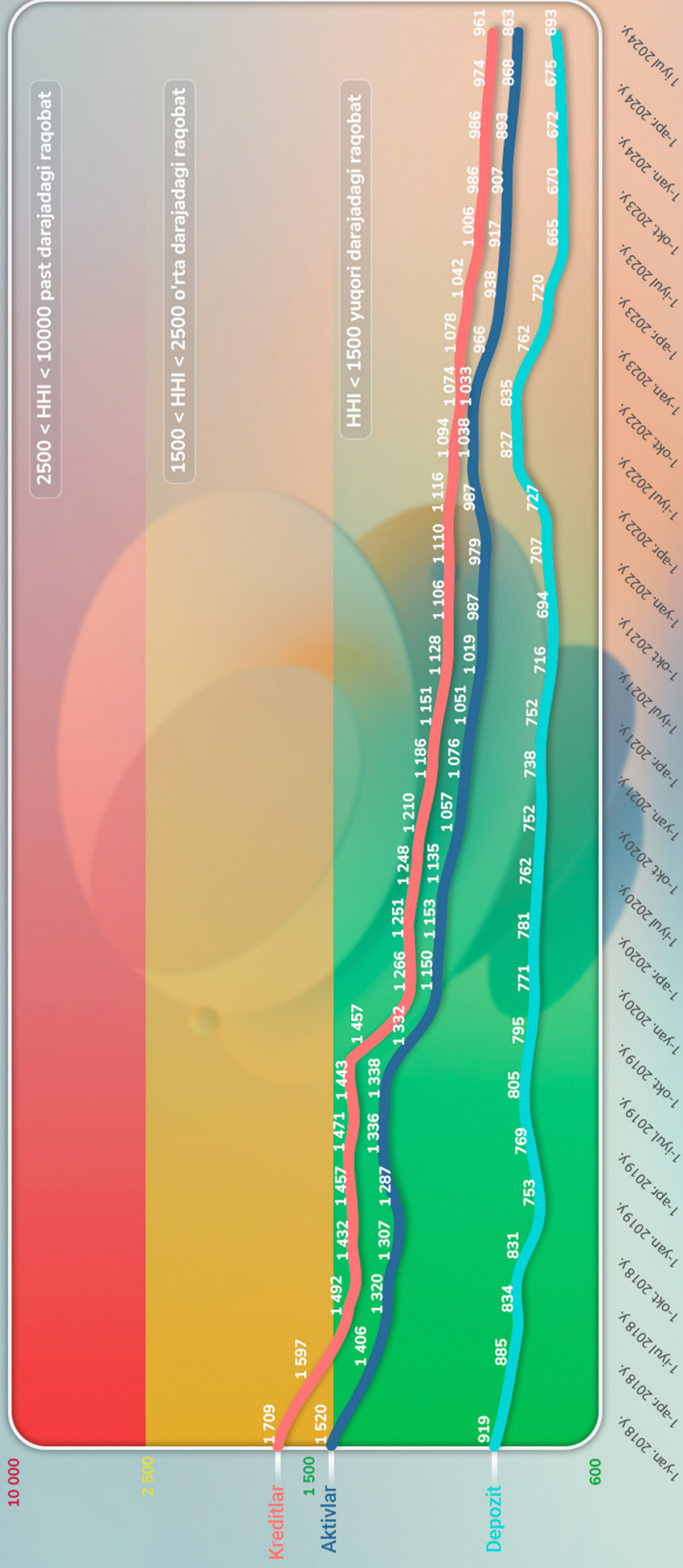
Aktivlar. Aktivlar bo'yicha hisoblangan HHI 2024-yilning ikkinchi choragi yakuni bo'yicha 863 birlikni tashkil etdi va o'tgan yilning mos davridagiga nisbatan 53 (916) birlikka yaxshilandi. Bu davrda tijorat banklarining jami aktivlari hajmi 690,4 trln. so'mga yetdi va 2023-yilning ikkinchi choragi bilan taqqoslaganda qariyb 113,7 trln. so'mga (19,7 foizga), joriy yilning birinchi choragi bilan taqqoslaganda esa, qariyb 25 trln. so'mga (3,7 foizga) oshdi. Davlat ulushi mavjud bo'lgan banklarning jami aktivlardagi ulushi o'tgan yilning 1-iyul holatiga ko'ra 69 foizni tashkil etgan bo'lsa, joriy yilda 2 foiz bandga (67 foiz) qisqardi. HHI ko'rsatkichining yaxshilanishi va aktivlar hajmining o'sishidagi uyg'unlik mamlakat bank tizimi aktivlar bozorida ijobiy raqobat dinamikasini ifodalaydi.

Kreditlar. Kreditlar bozori bo'yicha hisoblangan HHI o'tgan yildagi 971 birlikdan 963 birlikka yaxshilandi. 2024-yilning 1-iyul holatiga ko'ra, tijorat banklari tomonidan ajratilgan jami kredit qo'yilmalari hajmi o'tgan yilning mos davri bilan taqqoslaganda 70 trln. so'mga oshdi va 493,9 trln. so'mga yetdi. Umumiy kredit

portfelida xususiy va chet el kapitali ishtirokidagi banklar tomonidan ajratilgan kreditlar ulushi o'tgan yilning mos davridagi 27 foizdan qariyb 3 foiz bandga o'sib, 30 foizgacha oshdi. Shuningdek, davlat ulushi mavjud bo'lgan top-5 ta bankning jami kreditlar portfelidagi ulushi 59,4 foizdan 57,8 foizga tushdi. 2024-yil birinchi choragida kreditlar qoldig'ining depozitlar hajmiga nisbati 1,8 barobarni tashkil etdi. Bu esa kreditlarning 50 foizdan ortig'ini moliyalashtirishda banklar depozitlardan foydalanayotganini anglatadi. Milliy valyutada ajratilgan kreditlar bo'yicha o'rtacha tortilgan nominal foiz stavkasi 2023-yil yakunidagi 24,2 foizdan 2024-yil ikkinchi choragida 23,6 foizga tushgan.

Depozitlar. 2024-yilning 1-iyul holatiga ko'ra, tijorat banklari tomonidan jalb qilingan jami depozitlar hajmi 2023-yilning mos davridagiga nisbatan 1,3 barobarga o'sib, 265,4 trln. so'mni tashkil qildi. Depozitlar hajmi o'sishiga qaramay, HHI o'tgan yilning mos davridagi 664 birlikdan 693 birlikka oshdi. Bunga sabab davlat ulushi mavjud bo'lgan ba'zi banklarning jami jalb qilingan depozitlardagi ulushi ortganligidir. Jumladan, "O'zmilliybank"niki 2023-yil ikkinchi choragidagi 13,6 foizdan 2024-yil 1-iyul holatiga ko'ra, 14,3 foizga, "Xalq banki"niki 7,4 foizdan 8 foizga, "Turon bank"niki 1,5 foizdan 2 foizga oshgan. Umuman esa, xususiy va chet el kapitali ishtirokidagi banklar tomonidan jalb qilingan depozitlar hajmi o'tgan yilning mos davridagiga nisbatan 1 foizga oshib, 49 foizni tashkil qilgan.

HHI (Herfindal - Hirschman indeksi)

2019-yilning yanvar oyidan 2024-yilning iyun oyigacha bo'lgan davr uchun so'mning nominal va real samarali almashuv kurslari ko'rib chiqildi

o'qish vaqti
66 soniya

Hisob-kitoblarga ko'ra, 2019-yildan 2023-yilgacha real samarali almashuv kursi 7,6 foizga mustahkamlangan, nominal samarali almashuv kursi esa deyarli 6,6 foizga pasaygan.

2024-yil boshidan real samarali almashuv kursi biroz pasaya boshladi va o'z navbatida, nominal samarali almashuv kursi deyarli bir xil darajada saqlanib qoldi.

Nominal va real samarali valyuta kurslarining o'zgarishiga 3 ta asosiy omil ta'sir ko'rsatdi:

Nominal kurs summasining o'zgarishi.

2023-yilning boshidan 2024-yilning iyun oyigacha bo'lgan davrda ichki valyuta bozorida so'm AQSh dollariga nisbatan taxminan 12 foizga qadrsizlandi. 2023-yilning boshidan buyon Rossiya (27 foiz) va Turkiya (74 foiz) da sezilarli devalvatsiya tendensiyasi kuzatilgan bo'lsa, Xitoy (6,3 foiz) va Qirg'iziston (1,4 foiz) milliy valyutalarining qadrsizlanish sur'atlari o'rtacha darajada saqlanib qoldi. E'tiborlisi, mazkur davrda Qozog'iston tengesi taxminan 1,5 foizga mustahkamlandi.

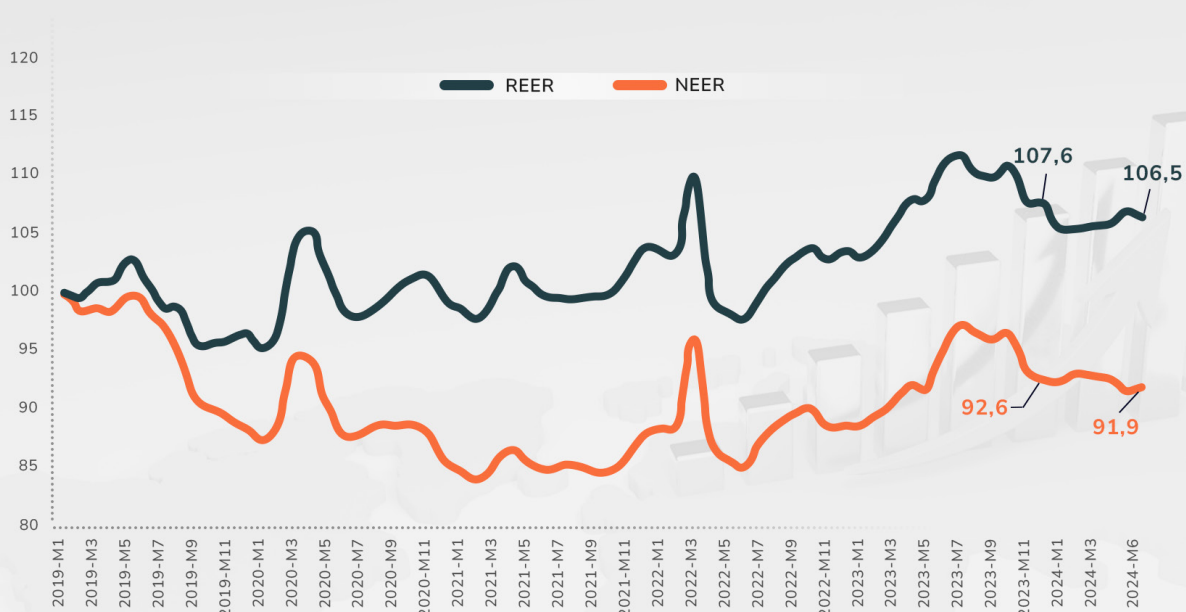
O'zbekiston va uning savdo hamkori bo'lgan mamlakatlarda narxlar darajasining o'zgarishi.

2024-yilning iyun oyidagi holatga ko'ra, Xitoyda yillik inflyatsiya 0,2 foizni, Rossiyada 8,6 foizni, Qozog'istonda 8,4 foizni, Turkiyada 71,6 foizni, Tojikistonda 3,5 foizni tashkil etdi. O'zbekistonda yillik inflyatsiya (2023-yil iyuniga kelib) 10,6 foizgacha tezlashdi.

O'zbekistonning tashqi savdosida asosiy savdo hamkorimiz bo'lgan mamlakatlar ulushi.

Respublikaning tashqi savdo aylanmasida hamkor mamlakatning ulushi qancha ko'p bo'lsa, o'zbek so'mi almashuv kursining ushbu mamlakat valyutasiga bog'liqligi shuncha yuqori bo'ladi va bu mamlakatda narxlarning o'zgarishi so'mning samarali almashuv kurslariga kuchliroq ta'sir qiladi. Natijada, Rossiya, Qozog'iston, Xitoy va Turkiyadagi inflyatsiya jarayonlari va valyuta kurslarining o'zgarishi so'mning real samarali almashuv kursi indeksi dinamikasiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

O'zbek so'mining nominal (NEER) va real (REER) samarali almashuv kursi

Manba: MHTI hisob-kitoblari

Mamlakatimizda respublika va viloyat bo'ysunuvidagi 32 ta shahar mavjud bo'lib, ularda respublika doimiy aholisining qariyb 24 foizi istiqomat qiladi. Shunga qaramay, mamlakat bo'yicha ko'rsatilgan jami xizmatlarning deyarli 64 foizi ushbu shaharlarning hissasiga to'g'ri keladi.

A.Schafran va boshqalarning fikricha, shaharlarning iqtisodiy kelajagi xizmatlar sohasiga bog'liq bo'lib, ularning shaharlarda ko'rsatilish sabablarini anglash shaharlarning zamonaviy iqtisodiyotdagi funksiyasini tushunish uchun juda muhimdir.

Tadqiqotda Guver - Balassa (Hoover-Balassa coefficient) ning joylashuv koeffitsiyenti asosida shaharlarning xizmatlar sohasiga ixtisoslashuv reytingi ishlab chiqildi. Joylashuv koeffitsiyentning 1 dan kichik yoki katta bo'lishi mos ravishda ixtisoslashuvning past yoki yuqori darajasini anglatadi. Tadqiqot natijalari ta'lim yo'nlisida xizmat ko'rsatish bo'yicha Buxoro (3.36), Shahrisabz (2.84) va Namangan (2.67), sog'liqni saqlash sohasida Yangiyer, Nurafshon va Guliston, yashash va ovqatlanish bo'yicha Nurafshon, Ohangaron va Navoiy, savdo bo'yicha Bekobod, Yangiyo'l va Quvasoy, transport bo'yicha Kogon, Yangiyer va Xonobod, kompyuter va maishiy tovarlarni ta'mirlashda Quvasoy, Shahrisabz va Marg'ilon, aloqa va axborotlashtirish sohasida Toshkent, Guliston va G'ozg'on shaharlarining ixtisoslashuv darajasi eng yuqori ekanini ko'rsatdi.

O'zbekistonda 2024-yilning 6 oyida ko'rsatilgan xizmatlar hajmi 268,1 trln. so'mni tashkil etib, o'sish sur'ati o'tgan yilning mos davridagiga nisbatan 112,9 foizni tashkil etdi. Bunda, respublika va viloyat bo'ysunuvidagi (32 ta) shahar jami ko'rsatilgan xizmatlarning 63,6 foizini (170,1 trln. so'm) ta'minlagan. Ushbu shaharlarda ko'rsatilgan xizmatlarning 67,1 foizi Toshkent shahrining hissasiga to'g'ri keladi.

2024-yilning 1-yarmida aholi jon boshiga to'g'ri keladigan xizmatlar hajmi Toshkent (37,4 mln. so'm), Urganch (17,9 mln. so'm) va Navoiy (16,5 mln. so'm) shaharlarida eng yuqori qiymatlarni tashkil etgan bo'lsa, G'ozg'on (1,9 mln. so'm), Shirin (2,4 mln. so'm) va Quvasoy (3,3 mln. so'm) shaharlari oxirgi o'rinlardan joy oldi.

Ta'kidlash joizki, Toshkentning xizmatlar sohasidagi ulushi yildan-yilga ortib bormoqda. Mamlakatda ko'rsatilgan xizmatlar hajmida poytaxtning ulushi 2019-yildagi 33,9 foizdan 2023-yilda 41,1 foizga yetgan. 2024-yilning yanvar-iyun oylarida Toshkent shahrida 114,4 trln. so'mlik xizmatlar ko'rsatildi. Bu respublika bo'yicha ko'rsatilgan jami xizmatlarning 42,7 foizini tashkil etadi.

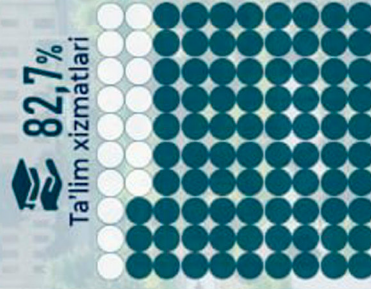
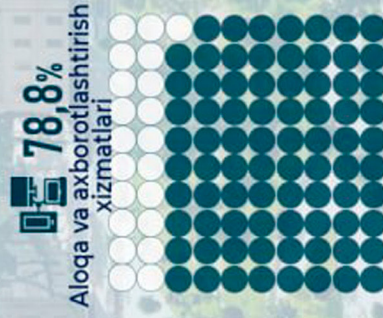
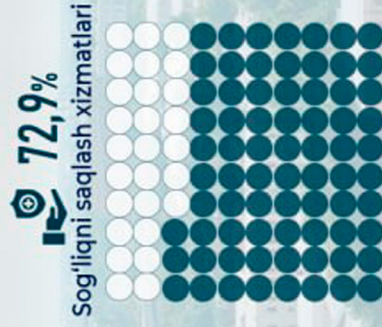
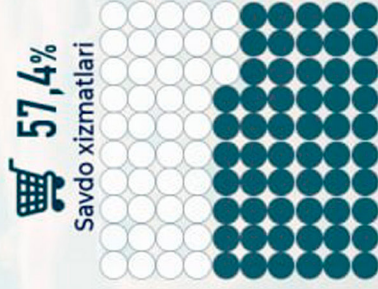
Xizmat turlari kesimida tahlil qilinsa, 2024-yilning yanvar-iyun oylarida respublika va viloyat bo'ysunuvidagi shaharlar ulushi transport sohasida 33,0 foizni, savdoda 57,4 foizni, aloqa va axborotlashtirishda 78,8 foizni, ta'limda 82,7 foizni, sog'liqni saqlash sohasida 72,9 foizni, yashash va ovqatlanish bo'yicha xizmatlarda 77,4 foizni hamda kompyuter va maishiy tovarlarni ta'mirlashda 38,0 foizni tashkil etadi.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, infratuzilma va kommunikatsiyadagi nisbiy afzalliklar korxonalar va aholining markazga intilishiga sabab bo'ladi va natijada, shaharlarda ta'lim, aloqa va axborotlashtirish, sog'liqni saqlash kabi xizmatlar markazlashib boradi. Shaharlarda xizmatlar sohasi iqtisodiyotning ustuvor tarmog'i ekani inobatga olinsa, ularda zamonaviy bozor xizmatlari, axborot texnologiyalari (IT), ta'lim, tibbiyot, yuridik, san'at, turizm, mehmonxona va umumiy ovqatlanish hamda transport xizmatlarini rivojlantirish "O'zbekiston – 2030" strategiyasida maqsad qilingan urbanizatsiya darajasini 51 foizdan 60 foizga oshirishga xizmat qiladi.

2024-YILNING YANVAR-IYUN OYLARIDA SHAHARLARDA XIZMATLAR SOHASINING RIVOJLANISHI*

*respublika va viloyat bo'ysunuvdagi shaharlar

Shaharlarning xizmatlar hajmidagi ulushi

Shaharlarning xizmatlar turlariga ixtisoslashuvi**

**Hoover-Balassaning joylashuv koeffitsienti

Shaharlar	Aloqa va axborotlashtirish	Ta'lim	Sog'liqni saqlash	Yashash va ovqatlanish	Savdo	Transport	Kompyuterlar va maishiy tovarlarni ta'mirlash
Nukus	0,45	2,37	1,07	1,10	0,54	0,85	1,74
Andijon	0,72	1,43	0,95	0,32	1,40	0,93	1,40
Xonobod	0,40	0,37	1,45	0,72	1,33	1,19	1,43
Buxoro	0,34	3,36	1,72	1,52	0,73	0,56	0,85
Kogon	0,46	0,29	1,20	1,05	1,28	1,63	2,00
Jizzax	0,23	1,66	1,24	0,72	1,49	0,23	1,06
Qarshi	0,42	2,49	1,43	1,07	0,76	0,55	1,43
Shahrisabz	0,85	2,84	1,09	0,93	0,80	0,47	3,41
Navoiy	0,46	1,18	0,73	2,20	0,86	0,37	0,80
Zarafshon	0,24	0,19	0,20	1,55	1,23	0,68	0,95
G'ozg'on	0,94	0,26	0,09	0,15	0,59	0,78	3,10
Namangan	0,49	2,67	1,43	1,12	1,01	0,74	1,02
Samarqand	0,46	2,38	2,02	1,74	1,03	0,79	1,23
Kattaqo'rg'on	0,59	0,61	0,68	0,95	1,14	1,06	2,04
Termiz	0,41	1,70	1,65	1,00	1,11	0,42	0,99
Guliston	0,98	1,39	2,13	0,88	0,56	0,33	0,87
Shirin	0,58	0,10	1,57	1,35	1,39	0,60	1,92
Yangiyer	0,26	1,88	2,56	1,00	1,61	1,20	1,37
Nurafshon	0,56	0,31	2,14	2,70	0,88	0,87	1,16
Olmaliq	0,31	0,47	1,23	1,48	1,32	0,96	1,19
Angren	0,36	2,07	0,97	0,91	1,23	1,11	1,30
Bekobod	0,29	0,39	1,52	0,59	1,93	0,76	1,79
Ohangaron	0,35	0,34	0,52	2,42	1,65	0,86	1,97
Chirchiq	0,44	2,23	1,78	1,92	1,29	0,77	0,93
Yangiyo'l	0,15	0,46	0,66	0,66	1,92	1,18	1,33
Farg'ona	0,31	1,77	1,59	1,13	0,85	0,65	1,24
Qo'qon	0,34	1,82	0,70	0,41	1,30	0,80	1,59
Quvasoy	0,68	0,53	0,46	0,23	1,86	0,71	3,49
Marg'ilon	0,55	0,46	0,48	1,12	1,57	0,98	3,33
Urganch	0,05	0,21	0,29	0,12	0,12	0,09	0,27
Xiva	0,11	0,19	0,08	0,19	0,21	0,10	0,71
Toshkent	1,64	1,06	1,07	1,26	0,84	0,44	0,28

Tadqiqot doirasida o'tkazilgan so'rovda respublikaning barcha hududlaridan jami 4538 ta tadbirkorlik subyekti ishtirok etdi.

Tadqiqot quyidagi asosiy yo'nalishlarni qamrab oldi:

Ishbilarmonlik muhiti. Ma'lumki, ishbilarmonlik muhiti ko'p jihatdan yer va infratuzilmaga, elektr va gaz ta'minotiga bog'liq. Shu bois ham davlatimiz rahbarining tadbirkorlar bilan o'tkazgan navbatdagi muloqoti chog'ida tadbirkor auksiondan yer sotib olganda qo'shilgan qiymat solig'ini hisoblash tizimi bekor qilinishi ta'kidlandi. Shuningdek, sotilgan yer bo'yicha xarid summasini 3 yildan 10 yilgacha bo'lib to'lashga ruxsat beriladi. Elektr va gaz iste'moli limitdan 20 foizgacha oshib ketsa ham bazaviy tarif saqlanib qolishi belgilanmoqda. O'tkazilgan so'rov ham bu masalalarning juda muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatdi. Unda ishtirok etganlarning 75 foizi biznes muhitini o'rtachadan (6-10 ball) yuqori baholangan. Shuningdek, respondentlarning salkam 30 foizi yer olish bilan bog'liq masalada, 27 foizi tabiiy gaz, 25 foizi elektr energiyasi ta'minotida qiyinchiliklarga duch kelayotganini ma'lum qilgan.

Moliyalashtirish. Endi tadbirkorlikni rivojlantirish kompaniyasining filiali har bir viloyatda tashkil qilinadi. Mikrokreditlar miqdori 3 karra oshirilib, 300 million so'mga yetkaziladi. Bundan tashqari mikromoliya xizmatlarini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashga joriy yildagi 1,6 trillion so'mga qo'shimcha 1 trillion so'm resurs ajratiladi. O'tkazilgan so'rov natijalari ham bu qarorning o'z o'rnida qabul qilinganini ko'rsatmoqda. Shunga ko'ra, 2023-yilda tadbirkorlik subyektlari o'z faoliyatini moliyalashtirishda asosan o'z mablag'lari (84,3 foiz) va bank kreditlari (47,6 foiz) dan foydalangan.

Eksport faoliyati. Bu yo'nalishda to'siqlarni bartaraf etish, tashqi bozorga chiqish imkoniyatlarini kengaytirish uchun endilikda tarmoqlarni rivojlantirishga ajratilgan mablag' hisobidan 200 million dollar eksportoldi

moliyalash uchun ajratiladi. Ko'rilayotgan bu chora eksport hajmini oshirishga sezilarli turtki berishi kutilayapti. Sababi so'rovda qatnashgan eksport qiluvchi tadbirkorlarning 52 foizi eksport-import qoidalari, standartlashtirish va muvofiqlik talablariga amal qilishda muammo va qiyinchiliklar mavjudligini aytib o'tgan. Shuningdek, kuchli raqobat (19 foiz), savdo cheklovlari (17 foiz), logistika, saqlash va tarqatish infratuzilmasi (14 foiz) ham eksport geografiyasini kengaytirishga to'siq bo'lmoqda.

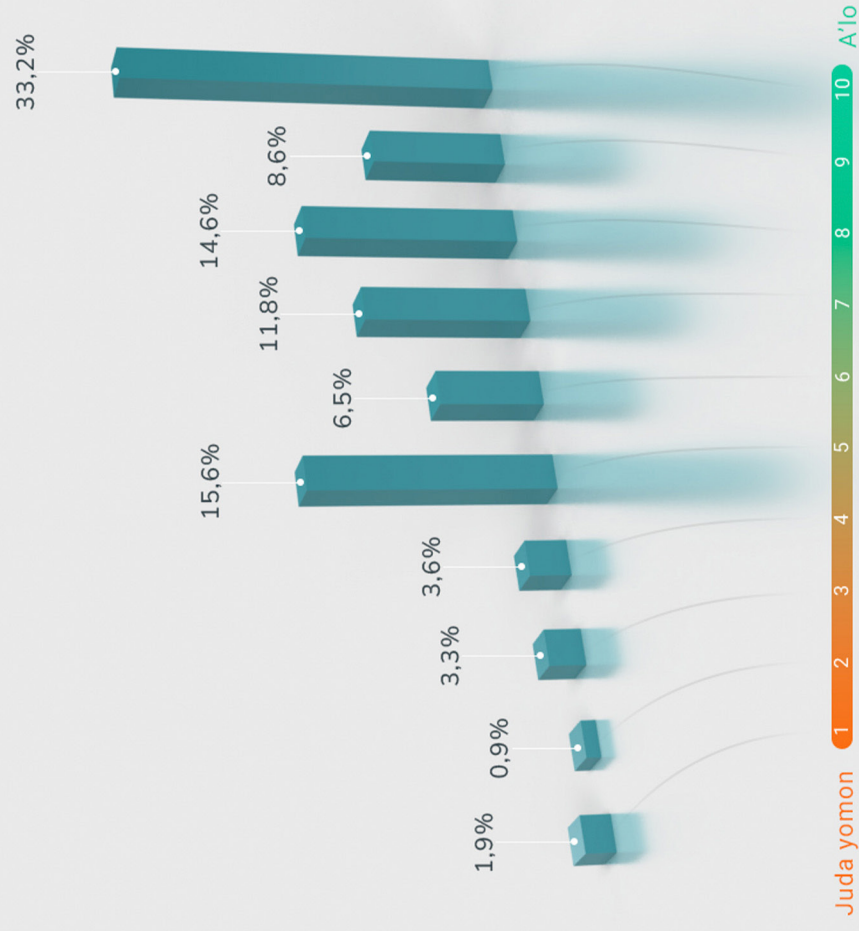
Hukumat tomonidan qo'llab-quvvatlash.

Prezidentimizning tadbirkorlar bilan ochiq muloqotida joriy yilning 1-oktyabridan mehmonxona va turoperatorlarga to'langan QQSning 20 foizi, 1-yanvardan esa umumiy ovqatlanish korxonalariga QQSning bir qismi "keshbek" shaklida qaytarib berilish ma'lum qilindi. Respondentlarning beshdan bir qismi norasmiy sektordagi raqobatchilarning biznes muhitiga salbiy ta'sirini ta'kidlagani e'tiborga olinsa, bu o'zgarishlar iqtisodiyotning rasmiy sektorini tadbirkorlar uchun jozibador qiladi. Shuni ham ta'kidlash joizki, tadbirkorlarning 70 foizi ularni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan chora-tadbirlaridan xabardorligi, ammo bu imtiyozlardan foydalanmagani ma'lum bo'ldi.

Zamonaviy texnologiyalardan foydalanish.

Zamonaviy texnologiyalar taraqqiyotning muhim bir omili ekanligi inobatga olingan holda endilikda chetdan uskuna va butlovchi qismlarni olib kelishda shartnoma muddati buzilmasa, muddati o'tgan qarzdorlik bo'lmasligi belgilandi. Bunday chora-tadbirlarning ko'rilishi bejiz emas. MHTI tomonidan o'tkazilgan so'rovda qatnashgan respondentlarning 20 foizi zamonaviy texnologiyalarni import qilish va ro'yxatdan o'tkazish, 19 foizi esa mahalliy bozordan ular uchun ehtiyot qismlarni topish qiyinligini bildirgan.

O'ZBEKISTONDA TADBIRKORLARNING BIZNES MUHITINI BAHOLASHI

Manba: MHTI tomonidan o'tkazilgan so'rov natijalari

Tahlillarga ko'ra, tadbirkorlik va shaharsozlik faoliyatini amalga oshirish uchun bo'sh yer uchastkalarini elektron onlayn-auksion orqali realizatsiya qilish maqsadida jami 50 mingga yaqin (3 673,4 gektar) taklif "Yerelektron" AATga kiritilgan.

Tizimga kiritilgan takliflarning aksariyati xizmat ko'rsatish obyektlarini joylashtirish (41 817 ta), sanoat (ishlab chiqarish) obyektlari (5 655 ta), ko'p qavatli uy-joy qurish (1 324 ta), xalqaro yo'l bo'yi obyektlari (772 ta), turistik zonalar obyektlari (371 ta) va mikromarkazlarni tashkil etish (99 ta) ga oid.

2024-yilning yanvar-iyun oylarida kiritilgan jami 50 mingga yaqin (3 673,4 gektar) taklifdan 11 767 tasi bo'yicha rad javobi berilgan;

23 861 ta taklif bo'yicha yer uchastkalari 2 731,3 mlrd. so'm boshlang'ich narx bilan auksion savdolariga chiqarilgan. Shundan 9 739 ta lot 785,4 mlrd. so'mga realizatsiya qilingan.

Respublika bo'yicha "YERELEKTRON" AAT tizimiga bo'sh yer maydonlariga oid eng ko'p ma'lumot Xorazm, Buxoro, Sirdaryo, Farg'ona hamda Qashqadaryo viloyatlarida kiritilgan.

Auksion savdolarini yanada takomillashtirish orqali yer bozorining qamrovini oshirish bo'yicha quyidagilar tavsiya etiladi:

- auksionga namunaviy loyihalar asosida master rejani ishlab chiqish sharti bilan yakka tartibdagi uy-joy qurilishi uchun 1 gektardan ortiq yer uchastkalarini mulk huquqi bilan chiqarish ishlarini jadallashtirish;

- tuman (shahar) kadastr filiallari hamda qurilish bo'limlari hududlarning iqtisodiy rivojlanish dasturi, tasdiqlangan shaharsozlik hujjati hamda urbanizatsiya jarayonini (o'sish nuqtalari) chuqur tahlil qilgan holda "Yerelektron" AATga taklif kiritishi;

- muhandislik-kommunikatsiya infratuzilmasi mavjud bo'lmagan hududlarda yerlarni auksion savdolariga chiqarish amaliyotini bekor qilish hamda ushbu kommunikatsiya tarmoqlarini joylashtirish choralarini ko'rish;

- auksion savdolariga chiqarilgan, biroq uzoq vaqt sotilmagan yer uchastkalarini birlashtirish va jozibador loyihalarni ishga tushirish uchun yerdan foydalanish maqsadini belgilab, ijara huquqi bilan qayta savdoga qo'yish;

- tadbirkorlarni jozibador yer uchastkalari bilan ta'minlash, shuningdek, qulayliklardan samarali foydalanish uchun "YeRELEKTRON" AATning taklif kiritish qismida ArcGIS sun'iy yo'ldosh axborot platformasidan ma'lumotlarni integratsiyalash orqali bo'sh yer maydonlari mavjud bo'lgan hududlarni aks ettirish imkoniyatini yaratish.

“YERELEKTRON” AATGA AUKSIONDA SOTISH UCHUN BO‘SH YER UCHASTKALARI BO‘YICHA KIRITILGAN TAKLIFLAR

8 160 ta lot
136,3 ga

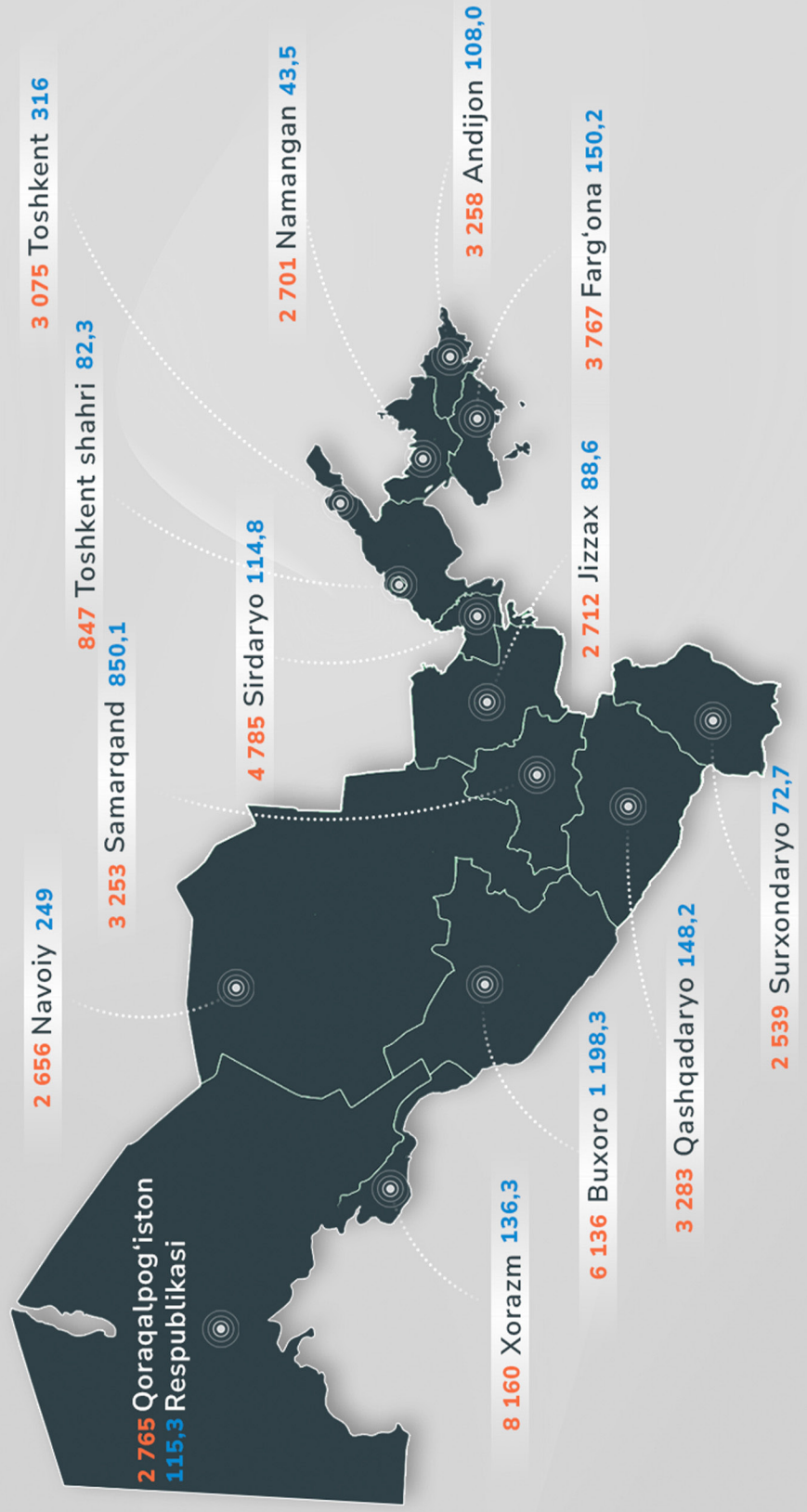
Respublika kesimida eng
ko‘p taklif kiritgan hududlar

Xorazm
8 160

Buxoro
6 136

Sirdaryo
4 785

Farg‘ona
3 767

Manba: Iqtisodiyot va moliya vazirligi huzuridagi kadastr agentligining ma‘lumotlari asosida muallif ishlanmasi.

1992-yilda Atrof-muhit va rivojlanish bo'yicha Rio deklaratsiyasi qabul qilinishi bilan ishlab chiqarishni intensivlashtirish va tabiiy holatni saqlab qolish o'rtasida muvozanatni ta'minlashga e'tibor kuchaydi. Resurslarni baholashda hisobga olish zarur bo'lgan tabiiy omillar va indikatorlar doirasi kengaydi.

Yerni baholashning uslubiy asoslarini takomillashtirishdagi eng faol davr o'tgan asrning 60-70 yillariga to'g'ri keladi. Bu davrda AQShda yerni baholashning uchta toifaga ega yer unumdorligi tasnifi qo'llanilgan: yer unumdorligi sinflari, kichik sinflar va birliklar.

XX asrning 70-yillarida BMTning Oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti (FAO) tomonidan tavsiya etilgan usulga ko'ra, har bir baholash ko'rsatkichi ma'lum ball (reyting) oladi va umumiy ballar sonining o'rtacha arifmetik qiymati sifatida hisoblanadi (LUI -yerdan foydalanish intensivligi indeksi).

Tuproq bonitirovkasi uchastkaning turli xil sifat ko'rsatkichlarini 100 balli shkala bo'yicha mos yozuvlar bilan taqqoslash orqali amalga oshiriladi.

Qishloq xo'jaligi yerlarini baholash - bu yerning bozor narxini yoki ma'lum yer uchastkasini ijaraga berishning bozor qiymatini hisoblashdan iborat.

Qishloq xo'jaligi yerlarini baholashda agroiqlim sharoitlarini ham hisobga olish zarur. Jumladan, mamlakatimizda vegetatsiya davrining uzoq va qisqaligiga qarab, janubiy hududlarda bir mavsumda uch marta, shimoliy hududlarda esa bir marta ekin ekiladi. Shu sababli, baholashda yillik yog'ingarchilik miqdori hamda o'rtacha yillik havo harorati (O'zgidromet ma'lumotlari) ko'rsatkichlaridan foydalanish mumkin.

Bugungi kunda qishloq yerlarining normativ qiymati Vazirlar Mahkamasining 2014-yil 18-avgustdagi 235-sonli qarori bilan tasdiqlangan nizomga muvofiq quyidagi formula orqali hisoblanadi:

$Npsk = Nu \times Srk$, bunda:

$Npsk$ — 1 ga qishloq xo'jaligi ekinlarining normativ unumdorligi, ming so'm;

Nu — qishloq xo'jaligi ekinlarining normativ hosildorligi, ts/ga;

Srk — dehqon bozorlarida sotiladigan qishloq xo'jaligi mahsulotlari tegishli turiga o'rtacha yillik narx, ming so'm/ts, paxta xomashyosi va boshoqli don ekinlarining xarid narxi ming so'm/ts;

Ushbu nizomda normativ qiymatni hisoblash, aniqlashda ayrim ma'lumotlar manbasining yo'qligi va jarayonning murakkabligi bir konturda joylashgan, bir xil bonitet bali va suv ta'minotiga ega bo'lgan, bir xil turdagi mahsulot yetishtiruvchi tadbirkorlik subyektlariga tegishli yerlarning normativ qiymati har xil bo'lishiga olib kelmoqda.

Zamonaviy iqtisodiyotda yer iqtisodiy baholashning eng qiyin obyektlaridan biri bo'lib, bu quyidagi sabablarga bog'liq:

- qishloq xo'jaligi yerlarining o'ziga xos xususiyatlari;
- normativ-huquqiy bazaning rivojlanmaganligi.

O'zbekistondagi baholash amaliyoti shuni ko'rsatadiki, yer uchun obyektiv bozor bahosining shakllanmaganligi yerdan samarasiz foydalanilishiga olib kelmoqda.

Qishloq xo'jaligi yerlarini baholashda, ya'ni normativ qiymatini hisoblashda quyidagilarni e'tiborga olish va amaliyotida qo'llash tavsiya etiladi:

- tuproq unumdorligini tavsiflovchi ko'rsatkichlarning yagona koeffitsiyentini (tuproq bonitet bali indeksi ko'rinishida 0,1 dan 1 gacha);

- hudud agroiqlim ko'rsatkichlarining jamlanma koeffitsiyentini (0,1 dan (qoniqarsiz) 1 gacha (qoniqarli));

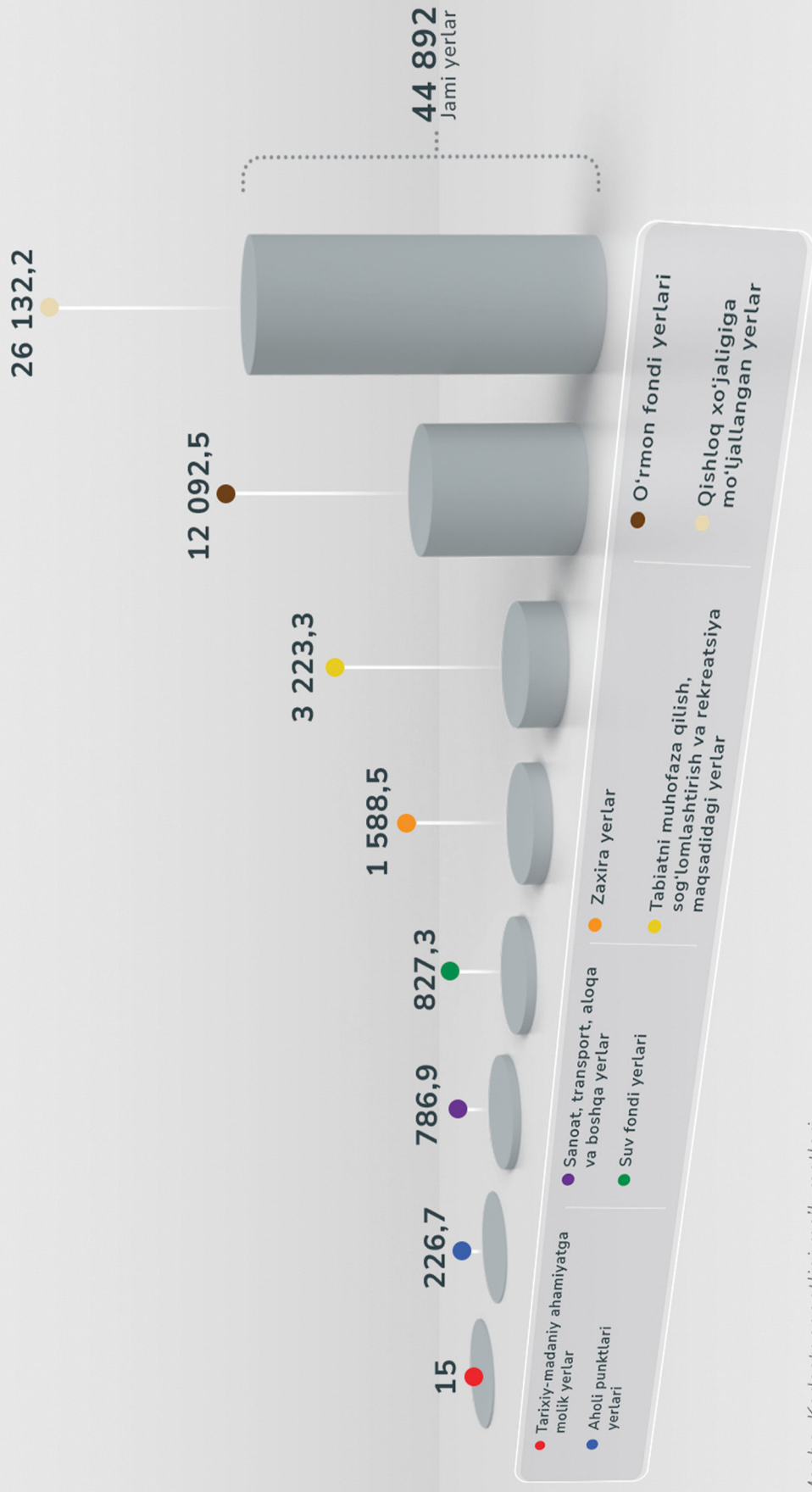
- iste'mol bozoridan yaqin yoki uzoqligi va infratuzilma ko'rsatkichlarining jamlanma koeffitsiyentini;

- ekinni sug'orish uchun muhim bo'lgan suv bilan ta'minlanganlik darajasi ko'rsatkichini (0,1 dan 1 gacha);

- qishloq xo'jaligi yerlarini kompleks baholash tizimini yaratish uchun ma'lumotlar bazasini shakllantirishni.

O'zbekiston Respublikasining yer fondini baholash

(ming gektar)

Manba: Kadastr agentligi ma'lumotlari

INSTITUT JAMOASI

